Alterkalken i Hemmeshøj Kirke.

Af Provst *J. Nissen*, Vemmelev.

Det er en gammel Alterkalk i Hemmeshøj Kirke, der her nærmere skal omtales; men forinden dette sker, kunde jeg ønske til Indledning at fortælle lidt i Almindelighed om Minder fra den katholske Tid i vore gamle Kirker, da dette, om end ikke noget nyt, næppe kan antages at være almindelig kendt eller nærværende for de fleste af Aarbogens Læsere.

Skønt de fleste af vore gamle Kirkebygninger stammer fra Slutningen af det 12. og fra det 13. Aarhundrede og altsaa har været benyttet i ca. 300 Aar af det Tidsrum, Katholicismen raadede her i Landet, er det ikke mange Minder, vi har i dem fra den katholske Tid, udover de Minder, der knytter sig til selve Murværket. Men dette Murværk har ganske vist i sig selv en ret interessant Historie, der endnu helt hører den katholske Tid til.

De ældste Kirker var alle byggede i den saakaldte romanske Stil eller Rundbuestilen. For tarvelige Landsbykirkers Vedkommende gav dette sig nærmest kun til Kende i Vinduerne, smaa, smalle

Vinduer, næppe mere end $1^1/_2$ Alen høje og $^1/_2$ Alen brede, der var afrundede foroven og sad meget højt oppe. I en Del af de gamle Kirker er disse smaa, rundbuede Vinduer bevarede i Nordsiden af Kirken, i andre findes kun et enkelt eller Spor af dem, og i adskillige er slet ingen Spor bevarede. Ofte finder man ogsaa i Nordsiden en tilmuret Dør eller Spor af en saadan. Det er den saakaldte Kvindernes Dør. I de gamle Kirker var der nemlig altid to Døre, en anseligere mod Syd i Nærheden af Vestenden, Mændenes Dør, og en mindre anselig lige overfor mod Nord, Kvindernes Dor. Da der oprindelig ingen Vaabenhus var udenfor Dørene, maa de to Døre rigtignok have givet en slem Træk; men Folk var vel mere haardføre den Gang end nu om Stunder. Benævnelserne „Mændenes Dør" og „Kvindernes Dør" er opstaaet senere hen i Tiden. Det var næppe Meningen med de to Døre, at Mændene kun maatte gaa ind ad den ene og Kvinderne ad den anden. Vel stod eller knælede Mænd og Kvinder inde i Kirken i hver sin Side af Kirken; men de kunde dog vel nok faa Lov til at gaa ind ad samme Dør. Man mener, at de to Døre hænger sammen med de katholske Processioner, der ofte gik rundt om Kirken. At Dørene var i Langsiden af Kirken og ikke f. Ex. midt paa den vestre Gavl, saaledes som det nu almindelig er Tilfældet med nye Kirker, og saaledes som det ogsaa senere er bleven indrettet i mange gamle Kirker, hænger ogsaa sammen med, at i den ældste Tid stod Døbefonten op ad Vestgavlen og midt for denne, saa dèr kunde Døren ikke være. Idet jeg nævner Døbefonten, vil jeg dog tilføje, at her har vi, selv om dens Plads er bleven flyttet, ogsaa et Minde fra den katholske Tid. De

gamle Granitdøbefonter er vel nok som Regel lige saa gamle som Kirkerne selv.

Jeg nævnede før, at der ikke var Vaabenhus udenfor Dørene ved de gamle Kirker. Der var heller ingen Taarne, i hvert Fald kun sjældent. Naar man i det 12. eller 13. Aarhundrede saa ud over de danske Sletter, vilde Kirkerne — bortset fra, at Øjet vel ofte vilde være bleven standset af store Skove — ikke have gjort en saadan Virkning i Landskabet som nuomstunder. De vilde alle, eller de allerfleste, have været kullede; Taarne og Vaabenhuse er først komne til et Par Hundrede Aar efter, at Kirkerne er byggede, altsaa i det 14. eller 15. Aarhundrede eller senere, og de er som oftest byggede af Mursten, de gamle Munkesten. Taarnene er i Reglen meget smallere end Skibet, den egentlige Kirke, og de har næstefter at være en Prydelse for Kirken tillige tjent til at give Plads for Klokken, som nu ogsaa ved den Tid bliver almindelig. I den Kirke, Hemmeshøj, hvorfra jeg her vil drage et sjældent Minde frem fra den katholske Tid, staar der paa den ældste af de to Klokker, den vestligste, følgende Indskrift paa Latin:

Anno. dni. MCDLXXII. fecit. me. johannes. petri.
civis. slaulosiensis. juxta. festum. pet. et pauli.

Det vil sige paa Dansk: I Herrens Aar 1472 har Johannes Petersøn, Borger i Slagelse, støbt mig henimod Peters og Pouls Fest. Peters og Pouls Festen er den 29. Juni, og Aarstallet 1472 viser os netop hen til Slutningen at det 15. Aarhundrede, til hvilken Tid eller noget før da vel ogsaa Taarnet er opført. At en Slagelse Borger i det 15. Aarhundrede har givet sig af med at støbe Klokker, ved vi ellers ikke noget om uden fra denne Indskrift.

Da det er den mindste af de to Klokker, er det vel nok den, hvormed den daglige Ringning Morgen og Aften er bleven besørget, og det er altsaa en af de Klokker, hvorom Peder Plade siger i sin Visitatsbog, at man før har kaldt den Marieklokken; men nu skal den hedde Fredsklokken, og i Stedet for, at man før har bedt til Maria, skal man nu, naar den lyder, bede Fredsbønnen: „O Herre Gud, giv os Fred i vore Dage, fordi der er ingen anden mere, som for os kunde stride, end du alene“ [1].

Det er da store Forandringer, der er sket allerede i det katholske Tidsrum med Kirkernes Ydre; men ikke mindre Forandringer er der dog sket med det indre af Kirken. Den første og væsentligste er den, at der blev indbygget Hvælvinger i dem, eller i hvert Fald i mange af dem. I Jylland er det ikke saa almindeligt. I det Provsti i Jylland, hvor jeg tidligere var Provst, var der kun en af 25 Kirker, der havde Hvælvinger; men her paa Sjælland vil det nok være sjældent at finde nogen, der ikke har det. Oprindelig var der fladt Loft i alle eller saa godt som alle Rundbuekirker; men da Murstenen omkring ved Aar 1300 ret kom i Brug, og Spidsbuestilen trængte frem, lagde man Hvælvinger ind, der bares af smaa, korte Piller, som sattes indenfor de oprindelige Mure uden nogen Forbindelse med Ydermuren. Ofte har disse Hvælvinger trykket Murene udad, saa der maatte bygges store Støttepiller udvendig. Hvælvingen er ofte kommen til at gaa

[1]) Den anden og større Klokke er henved 150 Aar yngre. Den bærer paa Dansk den Indskrift: Lofver Herren Medt Basuner Harper Och Trommer Ja Lofver Herren. Hans Kemmer Y Helschenor Som Haffver Anno 1619 Støbt Mich.

hen over et eller flere af de smaa tidligere Vinduer. Saaledes er det netop ogsaa Tilfældet i Hemmeshøj Kirke, og saaledes ser man det ofte. Det er dog kun i Nordsiden, det kan ses; i Sydsiden blev Vinduerne forandrede i Overensstemmelse med Hvælvingerne og gjort større end før.

Hvælvingerne fik ofte en let Dekoration af bibelske Billeder eller Helgenbilleder. Dog var saadanne Billedprydelser ikke noget, der først kom frem nu; det hører ogsaa den ældste Tid til, især med Billeder paa Korbuen og i Koret. Disse Billeder kunde nok tjene til Oplivelse i de gamle Kirker, hvor de smaa Vinduer kun har givet saare sparsomt Lys. I Tidernes Løb er disse Billeder blevet overkalkede og drages nu frem igen mange Steder under Kalkpudset. Det er dog ikke særlig ved Reformationen, at denne Overkalkning er foregaaet. Ogsaa efter denne blev man ved at pryde Væggene med Billeder til op imod Aar 1700.

Prædikestol var der ogsaa i den katholske Tid; men de ældste af de nuværende Prædikestole er almindeligvis fra Slutningen af det 16. Aarhundrede. Derimod var der ikke almindelige Stole til at sidde paa i den katholske Tid. Man stod op under Gudstjenesten eller knælede paa Gulvet, der vel til at begynde med omkring i Landsbykirkerne i Reglen var stampet Lergulv. Saa var der et Hovedalter og flere Sidealtre. I de store Kirker kunde der være mange Sidealtre. I Vor Frue Kirke i København var der 46, i Ribe Domkirke vel noget lignende, i Viborg Domkirke mindst 16 Sidealtre. Men selv i Landsbykirker var der ofte 3—4 foruden Højaltret. Disse Sidealtre var forsynede med Billeder af Jfr. Maria eller andre Helgener, og da disse Billeder

ofte var Genstand for Tilbedelse, blev det en Opgave for de lutherske Bisper at faa disse Sidealtre, der gerne var opmurede af Sten, og Billederne — disse Afgudsbilleder, som man kaldte dem — aldeles fjærnede. Derfor er det en Sjældenhed nu om Dage af træffe noget af disse Altre eller Rester af dem. Af de Kirker, jeg har været i — det er vel ikke saa mange, men dog en Del —, har jeg kun et enkelt Sted truffet et fuldstændig bevaret Sidealter, der har været indviet til Jfr. Maria. Det er i Henne Kirke ovre i Nærheden af Nymindegab. Det staar i det nordre Hjørne af Højkirken, op til Kormuren. Paa Altrene brændte mange Lys, hvad der ogsaa hjalp til at oplyse den halvmørke Kirke. Langt ind i det lutherske Tidsrum var det forøvrigt Skik at medbringe Lys ved Bryllupper, Begravelser osv. Efterhaanden ophørte Skikken, og Lysene indskrænkedes til de to, der stod paa Altret og tændtes under Nadveren.

Findes der næsten intet Spor af de gamle katolske Sidealtre, saa findes der dog adskillige Altertavler fra den katholske Tid, ofte med mange udskaarne Figurer, ligesom der adskillige Steder findes gamle Krucifixe. Naar Altertavlerne ikke er fra den katholske Tid, og det er alligevel ret sjældent, er de ældste af de nuværende i Reglen fra Kristian IV.s Tid, fra Slutningen af det 16. og Begyndelsen af det 17. Aarhundrede. Det var ønskeligt, at disse Altertavler efterhaanden kunde blive restaurerede og komme til at staa i de gamle brogede, men vel afstemte Farver, der virker højst oplivende i Kirkerummet.

Endnu sjældnere end Altertavler fra den katholske Tid er Alterkalke, men det er netop en saadan, som jeg her vil omtale nærmere.

Da jeg for nogle Aar siden blev Præst i Vemmelev og Hemmeshøj og kom til at tjene ved Alterbordet i Hemmeshøj Kirke, blev jeg ikke lidt optaget af den mærkelige gamle Alterkalk, der, i hvert Fald hvad Foden angik, synligt nok var fra den katholske Tid. Jeg kunde dog ikke selv nærmere bestemme den eller tyde Indskriften ordentlig; men da jeg for en Tid siden var i København, tog jeg den med ind til Nationalmusæets 2den Afdeling, der gav mig følgende Beskrivelse af den:

„Kalkens Kumme er fra 1847, Knop og Fod er derimod fortrinligt middelalderligt Arbejde, der efter Bogstavformerne at dømme vel maa sættes til ca. 1350. Den foroven og -neden fuldstændig plane Knop har 6 rhombeformede Fremspring, i hvilke er graveret en 6bladet Roset. Mellemrummene mellem Fremspringene (Tapperne) udfyldes af gennembrudte Treblade paa skraveret Bund. Paa Oversiden læses i ophøjede sent-gotiske Majuskler + Jhesus Christus Ma. — Paa Undersiden af Knoppen er en Kobberplade med graverede Stjerneornamenter (senere Tilsætning?). Det lille runde Skaft har Perlebaand foroven og -neden. Paa den 6kantede Fod er fastloddet ret raat støbte smaa Relieffigurer af 1) den velsignende Kristus med Korsglorie, 2) Paulus med Sværd, 3) Johannes Evang. med Kalken, 4) Johannes Døberen i Kamelhaarsklædning med Lammet i en Glorieskive, 5) Andreas med et meget lille Kors og 6) Petrus med Nøglen, der har Kam til begge Sider. Alle Figurerne med Undtagelse af Johannes d. Døber holder en Bog i venstre Haand og sidder paa smaa Bænke. I et Skriftbaand, der med

Nagler er fæstnet til Fodens Sider, staar indfattet i Perlesnore en under Andreas begyndende Majuskelindskrift (ophøjet): 1) + Ave Maria 2) gracia p 3) lena domin 4) edicta tu i 5) us tecum ben 6) (tom). Indskriftpladerne 4 og 5 er fejlagtig ombyttede ved en Istandsættelse. Bunden om Indskrifterne staar meget raat og synes at have svage Rester af mørk (grøn?) Emaille. I Hjørnerne adskilles Pladerne af Rhomber, indfattede af Perlestave og dekorerede med et Firblad; fra deres Toppunkt udgaar Perlesnore, der markerer Fodens Sider. Lignende Perlestave langs Fodens Kanter. Siderne er 6, 7 à 8 cm br., Højden uden Kumme 10,5."

Ved samme Lejlighed tog Nationalmusæet to Fotografier, det ene af Kalken i sin Helhed, det andet af en Del af Foden. Et Exemplar af hvert er velvilligt bleven mig overladt og gengives her. Paa det sidste ser man tydeligt en Del af Indskriften paa Oversiden af Knoppen og de gennembrudte Treblade mellem Tapperne. Figuren, der vender fremad, er den velsignende Kristus med Korsglorien, der ligesom de andre sidder paa en lille Bænk og har en Bog i venstre Haand. Paa den Del af Skriftbaandet, der er kommen under denne Figur, læses: lena domin.

Indskriften paa Skriftbaandet forneden kan ved første Øjekast se noget dunkel ud; men agter man paa Musæets Vejledning, at Indskriftpladerne 4 og 5 fejlagtig er ombyttede, bliver den ikke saa dunkel. Der kommer da til at staa: + Ave Maria — gracia p — lena domin — us tecum ben — edicta tu i — og paa den 6. Indskriftplade, der er borte, har der, antager jeg, staaet: n mulieribus. Dette vil

sige, naar man trækker Bogstaverne sammen, saaledes som de hører sammen: Ave Maria, gracia plena, dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, hvilket med Indskydelse af Navnet Maria er Englen

Alterkalken i Hemmeshøj Kirke.

Gabriels Hilsen til Jfr. Maria i Vulgata, den autoriserede latinske Bibeloversættelse, paa Dansk: Hil være dig, Maria, du benaadede, Herren er med dig, du velsignede blandt Kvinderne. Ordet Ma ved Siden af Jhesus Christus paa Oversiden af Knoppen

skal jo uden Tvivl ogsaa være Maria. Man kunde maaske tænke sig, at Indskriften har været fortsat paa Undersiden af Knoppen, hvor nu den omtalte Kobberplade, der godt kan ligne en senere Tilsætning, dækker henover.

Hvis Foden til Alterkalken i Hemmeshøj Kirke, som af Nationalmusæet antaget, er fra ca. 1350, har vi ikke mange bevarede Alterkalke her i Danmark, der er ældre. Langt de fleste er fra Tiden efter Reformationen, ja, gennemgaaende er de endog yngre end det meste andet af det ældre Kirkeinventar.[1]) Alterkalkene har nemlig fra gammel Tid haft mange Fjender. Værst er Landets lovlige Øvrighed faret frem imod dem. Den første Begyndelse gjorde Valdemar Atterdag, idet det fortælles i Hovedkilden til hans Historie, den sjællandske Aarbog, at han i 1341 fik en Kalk af hver Kirke for dermed at tilbagekøbe Vordingborg. Man kunde tænke sig, da Hemmeshøj Alterkalk menes at være fra ca. 1350, at det netop er Udleveringen af Kalken 1341, der har givet Anledning til dens Anskaffelse. Forøvrigt brugte Kongen det derved indvundne Sølv og Guld til at betale Lejetropperne med og fik ikke Vordingborg indløst. Men hvordan kunde det overhovedet falde Kong Valdemar ind at tage Kirkens Kalk? kunde man spørge. Han var jo da en kristen Konge, selv om hans Kristendom efter Sagnet ikke gik meget dybt. Ja, Sagen var, at der var gærne i Kirkerne en Kalk til hvert Alter, og da der nu, som jeg nævnede før, selv i Landsbykirkerne var flere Altre og i de store Købstadkirker mange, var der ret rigeligt at tage af.

[1]) Se „Vore ældste Alterkalke" af M. Mackeprang i Aarboger for nordisk Oldkyndighed og Historie, 1906, hvorfra de fleste af de følgende Oplysninger er tagne.

Dette benyttede man sig da ogsaa til Gavns af, da Reformationstankerne begyndte at slaa igennem. Allerede da Kristian II rustede sig til Toget mod Sverig 1517, gik det ud over Kirkesølvet; men værre blev det dog under hans Efterfølger Frederik I. Paa Herredagen i Odense 1526 klagede Bisperne over, „at Kirkerne, der hvor de tilforn havde tre eller fire Kalke eller flere, nu paa ganske faa Kirker nær ikke havde uden én Kalk", og 1531 besluttede Rigsraadet, at Kongen skulde have „det allermeste Sølv, som stander til fangendes" af alle Sognekirker, saaledes at hver Kirke kun beholdt en Kalk, en Disk og en lille Sølvbuddike. Denne Skat, eller Udplyndring maa man vel nærmest kalde den, 1531 indbragte ikke mindre end 85,000 Lod Sølv. Blev der saa maaske endnu en Del tilbage, er det nok forsvundet under Grevens Fejde eller under det 17. Aarhundredes Krige. Noget er vel ogsaa brændt, og endelig er det gamle efterhaanden forsvundet for at blive ombyttet med nye og mere moderne Sager. Der er som sagt kun meget faa gamle Alterkalke tilbage, og det er kun en ringe Trøst, at det staar ikke bedre til i Udlandet, navnlig ikke i de Lande, hvor Reformationen fandt Indgang. I England gav én for ca. 30 Aar siden foretagen meget omhyggelig Undersøgelse det Resultat, at der kun var bevaret 33 middelalderlige Kalke, af hvilke kun to gik tilbage til 13. Aarhundrede, medens Resten i det mindste var 200 Aar yngre. I Skotland skal der ikke findes en eneste middelalderlig Kalk. I Sverig og Nordtyskland er de ogsaa meget sjældne.

Her i Landet har vi et Par endnu fra den romanske Tid, hvoraf den ene, der fandtes 1841 ved Plejning paa Haraldsborg Voldsted tæt udenfor Ros-

kilde, dog desværre en Del itubrudt. Den er mulig allerede fra Begyndelsen af det 12. Aarhundrede. Den anden, der er smuk og velbevaret, har tilhørt Alstrup Kirke i Vendsyssel, men findes nu paa Nationalmusæet. Den er fra Tiden omkring Aar 1200. En Kalk fra Nysted Kirke, der ogsaa nu tilhører

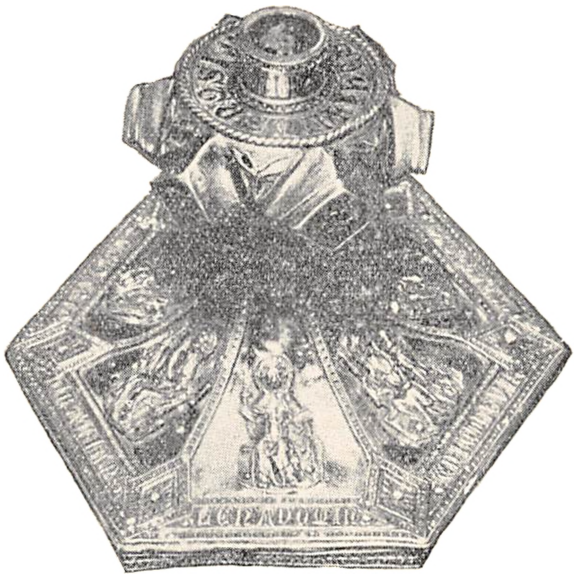

Foden af Alterkalken i Hemmeshøj Kirke.

Musæet, viser Overgangsformerne til begyndende gotisk Stil, idet de runde Former begynder at blive kantede, og antages at være fra Midten af det 13. Aarhundrede, medens en Kalk, der tilhører Borup Kirke ved Roskilde, antagelig er fra første Halvdel af 14. Aarhundrede. Noget yngre er Kalken i Finderup Kirke i Løve Herred. Den har i hele sin Op-

bygning megen Lighed med en Kalk i Gjershøj Kirke i Voldborg Herred, der i sin Indskrift har Aarstallet 1377, saa den er antagelig fra samme Tid. Finderup Kalken, der er usædvanlig høj (21,3 cm.), er vistnok fuldstændig bevaret i sin oprindelige Skikkelse. Det er dog muligt, at Kummen er fra Tiden nærmest efter Reformationen, da mange Bægre maatte omlaves paa Grund af deres ringe Størrelse. Ifølge det katholske Misbrug havde Præsten jo tidligere alene drukket Vinen, medens denne nu ogsaa skulde uddeles til Lægfolk, nu da Nadveren — som det hedder paa en Kalk i Bjergby Kirke paa Taasinge — nødes „efter Christi sande skick og ej efter pafvens vrange dict". Paa Foden til Finderup Kalken, hvis Dele forøvrigt passer saa godt ind i det rette Forhold til hinanden, findes 6 Medailloner, paa hvilke der er fastloddet smaa Figurer i siddende Stilling ligesom paa Hemmeshøj Kalken, og med Undtagelse af Johannes Døberen paa Hemmeshøj Kalken, der paa Finderup Kalken er ombyttet med Jakob den Ældre, er det de samme Figurer med de samme Symboler, nemlig Kristus med oprakt højre Haand og Korsglorien, Peter med Nøglen, Paulus med Sværdet, Andreas med sit Kors, Jakob med Hat og Stav og Johannes med Kalken. De samme Figurer har vi ogsaa paa en Kalk i Ondløse Kirke[1]), kun at Ordenen er noget anderledes, nemlig Frelseren med oprakt Højre, Paulus med Sværd i Højre, Jakob med Hat og Stav, Johannes med Kalk i Venstre, Andreas med Korset og Peter med Nøglen, ogsaa begge i venstre Haand. Ifølge engelsk Kilde fremstilles Frelseren ofte i Midten mellem

[1]) Se Lic. J. F. Fenger i andet Bind af Kirkehistoriske Samlinger. S. 20.

Peter og Paulus. Dette er netop Tilfældet paa Kalken i Ondløse saavelsom her i Hemmeshøj, hvorimod han paa den i Finderup sidder mellem Peter og Johannes.

Der kunde nævnes enkelte andre af de ældste Alterkalke her i Danmark; men Hemmeshøj Kalken maa sikkert indordnes iblandt dem. Hvis ikke andre efterhaanden drages frem end dem, der hidtil er Offentligheden bekendt, kommer den højt op i Rækken af de aller ældste Alterkalke

---

Det er med en ejendommelig Følelse, at man, naar man tjener ved Nadverbordet, tager en Kalk i Haanden fra Valdemar Atterdags Tid, en Kalk, der mulig har været benyttet endnu før den sorte Død hærgede Landet, eller faa Aar efter at „Niels Ebbesen vog den kullede Greve“. Maaske har den i den første Tid endnu været benyttet til ogsaa at uddele Vinen til Lægfolk; thi vel trængte Nadveren under den „ene Skikkelse“, hvor kun Lægfolk fik Del i Brødet, medens Præsten alene nød Vinen, frem allerede i det trettende Aarhundrede; men der gik nok et Hundrede Aar eller mere, inden Skikken helt trængte igennem heroppe i de nordiske Lande. Men i henved et Par Hundrede Aar har da de skiftende katholske Præster taget om Foden til denne Alterkalk, naar de opløftede den til Indvielse af „Messeofret“, og i snart 400 Aar, siden Reformationen trængte igennem, er den nu brugt til at uddele Vinen med Herrens Blod til de skiftende Slægter. Det er et stort Stykke af Danmarks Historie baade i det borgerlige Samfund og i Kirkesamfundet, den kan minde

om; men naar man tjener ved Nadverbordet, saa er det ganske vist ikke saa meget det historiske, som det er det, der staar bag ved al Historie, man kommer til at tænke paa.

Det gaar med den gamle Alterkalk som med de gamle Kirkebygninger, hvorom jeg begyndte med at fremhæve, hvor faa Minder vi har tilbage i dem fra den katholske Tid; det er først og fremmest det fælles menneskelige og fælles kristelige, de drager os til Minde. Disse Kirkebygninger har nu i 700 Aar huset Kirkefolket, naar de samledes til Gudstjeneste, samledes for i Fællesskab at hjælpe hinanden til at komme nærmere til Gud, til at faa Evighedens Lys og Kraft lagt ind over og ind i deres Liv. Her tyede de hen, mod dette Hus styrede de deres Fod i Livets lykkeligste som i dets tungeste Timer og Livet igennem, indtil deres Gravhøj tuedes derude paa Kirkegaarden, for saa, naar Aar eller Aartier var gaaet, eller Aarhundreder maaske, helt at udslettes. Forkrænkeligheden tog sit, Sjælene gik til de Dødes Rige; Navnene glemmes, Minderne med, naar en føje Stund er gaaet; men selv om Minderne tier, skal dog Stenene raabe. Og fra de gamle Kirkehuse lyder der et Raab om Slægternes Sammenhæng og Jesus Kristus som deres Midtpunkt, en Prædiken for Vise som for Enfoldige over den Text, der ogsaa i en gammel Form er anbragt paa Altertavlen i den Kirke, Hemmeshøj Kirke, hvorfra jeg her har draget nogle Minder frem: „Christus Jesus i Gaar och i Dag och den samme ochsaa til evig Tid.“

Og fra de gamle Døbefonte, ligesaa gamle som Kirkerne selv, hvortil vore Fædre, Slægt efter Slægt, bragte deres Smaabørn hen, hvor lyder der ikke et

indtrængende Vidnesbyrd om den „ene Daab“, om Stedet, hvor vi ved Herrens Ord kom i Forhold til, i Livsforbindelse med Frelseren, med Slægternes Midtpunkt, med Evighedskræfterne.

Og saa den gamle Alterkalk! „Vi drikker Kraft af Naadens Bæger og byder Gravens Kæmpe Trods“, synger vi i en Salme. Ja, af dette Bæger drak vore Fædre gennem de mange Slægtled Naadens Kraft og Evighedens Kraft til at kunne byde „Gravens Kæmpe“ Trods og leve, om de end døde. Her fik de Del i det bedste og rigeste Middel til, trods alle Synder, alle Skrøbeligheder, al Vildskab og Daarskab, dog at kunne være og bevares som et kristent Folk. Naar vi synger med Grundtvig:

Tak for hver en Draabe god,
vi fik af det Hjærteblod,
som livsalig gennemrinder
Danemænd og Danekvinder!

maa vi ikke mindst tænke paa vor Herres Nadverbord. Skal vi vedblive at være et kristent Folk, da maa vi fremdeles samles om Nadverbordet og nyde Maaltidet „med Fryd og Hjertens Enfold“.